

NOBEL KİMDİR? NOBEL ÖDÜLÜ NEDİR?

Alfred Nobel, dinamiti bulan İsveçli bir kimyacıdır. Büyük servetini, barışa ve bilime katkı yapanları ödüllendirmek amacıyla bağışladı.

Paris'teki Kimya Eğitimi Yaşamını Değiştirdi

Nobel, Stockholm'de 1833'te doğdu. Babası büyük inşaatlarda, kayaları parçalamak için gereken patlayıcılar konusunda uzmandı. Nobel daha bebek iken, iflas eden babası Rusya'ya çalışmaya gitti. Rus ordusuna makine ve mayın üreterek zengin oldu. Ailece Rusya'ya göç edilince Alfred Nobel, doğa bilimleri, dil ve edebiyat alanında iyi eğitim aldı. Daha 17 yaşında iken Rusça, Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerini çok iyi konuşuyordu. Babası onu kimya alanında gelişsin diye, Almanya, ABD ve Fransa'ya yolladı. Nobel en çok Paris'i sevdi ve orada özel bir kimya laboratuvarında çalıştı. Paris'te İtalyan kimyacı A. Sobrero, Nobel'in hayatını değiştirdi. Çünkü Sobrero ona, yeni keşfettiği "nitro-gliserin" adlı patlayıcıyı tanıttı. Gliserin ile nitrik asitten üretilen bu madde, üretim sırasında veya taşınırken, sarsıntıdan patlıyordu. Nobel bu konuya girmeye karar verdi. Bu karar, hem onun için hem de insanlık için bir dönüm noktasıydı.

Alfred Nobel

Dinamitin Keşfine Giden Yol

Nobel, nitrogliserini yol, tünel, baraj inşaatlarında kullanacaktı. Nitrogliserin üretim sırasında kazara patladığı için yeni yöntemler araştırıyordu. Ancak 1852'de babası onun Rusya'daki şirkete geri dönmesini istedi. Çünkü Rus ordusundan yeni malzeme siparişi almıştı. Rusya'da nitrogliserin ile ilgili çalışmalarını sürdürdü. Babası ikinci kez iflas edince, 1863'te birlikte İsveç'e döndüler. Nobel, Stockholm'de nitrogliserin üretimine başladı. Ancak 1864 yılında, tesisteki patlamada bir kardeşi ve bazı işçiler öldü. Bu nedenle, patlayıcının Stockholm ve çevresinde üretilmesi yasaklandı. Nobel, kararlı

biriydi, patlamalar ve can kaybına rağmen devam etti. Maloren Gölü yakınında bir tesis kurarak işe başladı. İnşaatçılar kayaları matkapla deliyor ve deliklere barut yerleştirip patlatıyordu. Nitrogliserin sıvı olduğu için deliklere yerleştirmek zor ve tehlikeliydi. Nobel, sıvı patlayıcıya katı maddeler katarak kazara patlamasını önlemeye çalıştı. Kizelgur adı ile bilinen bir mineral, Nobel'in istediği özelliklere sahipti. Kizelgur, toz hale getirilip nitrogliserin ile karıştırılınca kazara patlaması önleniyordu. Kayalarda açılan deliklere sığacak şekilde de kolayca getiriliyordu. Nobel 1867'de dinamitin patentini aldı.

Alfred Nobel'in Stockholm'deki kimya laboratuvarı

İnşaat Sektörünü Geliştiren Dinamit

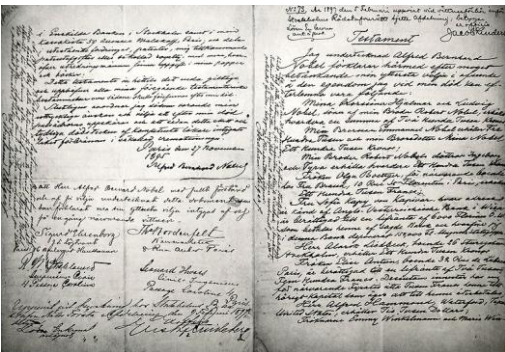
Dinamit ile birlikte hava kompresörü ile çalışan kırıcı ve delici cihazlar, Panama Kanalı gibi inşaatları kolaylaştırdı. Nobel dünyanın pek çok kentinde dinamit fabrikaları kurdu. Fabrikaların 20 ülkedeki toplam sayısı 90'a ulaştı. Dinamitin 1867'deki ilk formülü % 75 nitrogliserin ve % 25 kizelgur idi. Daha sonra Nobel, karışıma ince odun talaşı ve sodyum nitrat ekledi. Karışıma 1875 yılında selüloz nitrat adlı plastik maddeyi de ekleyince, dinamit su altında da kullanıldı. Günümüzdeki dinamitlerde nitrogliserin, amonyum nitrat, odun talaşı ve az miktarda kireç var. Nobel, Paris'te yaşayan bir milyonerdi, ama iş nedeniyle yaşamı yollarda geçiyordu. Tanınmış yazar Victor Hugo, onun için "Nobel, Avrupa'nın en zengin boşta gezeridir" demişti. Çok sayıda ülkede ev aldı ve hepsinde kimya laboratuvarı kurdu. Farklı alanlarda yeni buluşlar yaptı ve toplam 355 patent aldı.

Kontes B. von Suttner

Nobel'in Özel Yaşamını Etkileyen Kontes

Alfred Nobel yalnızlığı severdi ve hiç evlenmedi. Kendisi için “insanlardan uzak biriyim ama insan sevgisiyle doluyum” dediği biliniyor. Yaşı 43’e ulaştığında zengin ama yorgun ve bıkkındı. Ani bir kararla gazeteye verdiği ilanda “Zengin, iyi eğitilmiş beyefendi, sekreter ve ev yöneticisi olmak isteyen olgun ve dil bilen bir bayan arıyor” yazıyordu. Bu ilana, Avusturya’lı Kontes B. Kinsky başvurdu ve işe alındı. Kısa bir süre sonra Kontes, Avusturya’ya döndü ve bir Kont ile evlenerek B. von Suttner adını aldı. Nobel, fikirlerine saygı duyduğu Kontes ile arkadaşlığını yıllarca sürdürdü. Kontes, savaş karşıtı idi ve “Silahları Bırakın” adlı bir de kitap yazdı. Barışa ve bilime katkı yapanları ödüllendirmek amacıyla Nobel’i, servetini bağışlamaya ikna ettiği söylenir. Kontes, 1905’te Nobel Barış Ödülü kazandı. Nobel’in kardeşi Ludwig ölünce, bir gazete yanlışlıkla “Alfred Nobel öldü” diye yazdı. Haberin içeriğinde Nobel, “sayısız insanın ölümüne neden olarak zenginleşen kişi” diye tanımlanmıştı. Bu tanımlama onu çok yaraladı ve vasiyetnamesini değiştirdi. Servetinin % 94’ünün, Nobel Ödülü dağıtmak amacıyla, vakfa devredilmesini vasiyet etti. Nobel, çevresindekilere “bana kalsa tüm silahları cehenneme yollardım, silahların ait olduğu yer orasıdır” derdi.

Nobel'in servetini bağışladığını bildiren vasiyeti

Nobel Ödülleri

Ödüller her yıl, Kimya, Fizik, Tıp, Edebiyat ve Barış konusunda en önemli katkıyı yapan kişilere veriliyor. Ekonomi ödülü, 1968'de Nobel onuruna verilmek üzere konuldu. **İsveç Kraliyet Bilim Akademisi** tarafından Kimya, Fizik ve Ekonomi ödüllerinin kime verileceği belirleniyor. Tıp ödülünün kime verileceği, İsveç'teki **Nobel Kurulu** tarafından karara bağlanıyor. **İsveç Akademisi** de Edebiyat ödülünün kime verileceğini belirliyor. Nobel Barış Ödülü'ne, İsveç'te değil, Norveç'teki **Norveç Bilim Akademisi**'nde karar veriliyor. Ödül kazananlar madalya, sertifika ve 1,6 milyon dolar alıyor.

Alfred Nobel, zorluklara karşın yılmayan, buluş yapan ve ürünlerini dünyaya pazarlayan bir girişimciydi. Hataları varsa bile servetini barış, bilim ve kültür için bağışlaması örnek bir davranış oldu.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü